

Левко Олександр

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри вікової та педагогічної психології

Рівненського державного гуманітарного університету

 <https://orcid.org/0009-0004-3672-0381>DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi25.475

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ І ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СТОМАТОЛОГІВ

Анотація. У поданому матеріалі розглядаються психологічні чинники, що визначають процес професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів у період їхньої фахової підготовки. Наголошується, що становлення стоматолога як професіонала не обмежується засвоєнням спеціальних знань і практичних умінь, а є складним особистісно-професійним процесом, у межах якого формуються мотиваційна спрямованість, емоційна врівноваженість, здатність до саморегуляції та усвідомлення професійної ролі. Увагу зосереджено на значенні професійної мотивації, психологічної стійкості, рефлексивності та комунікативної готовності як ключових передумов ефективної майбутньої стоматологічної діяльності.

У роботі узагальнено наукові підходи до аналізу психологічних закономірностей професійного становлення студентів-стоматологів на різних етапах навчання у закладах вищої медичної освіти. Показано, що недостатній розвиток психологічних компонентів професійної підготовки може ускладнювати адаптацію до навчально-клінічної діяльності, знижувати рівень професійної впевненості та сприяти виникненню емоційного виснаження. Зроблено висновок про доцільність системного впровадження психологічно орієнтованих підходів у підготовку майбутніх лікарів-стоматологів з метою підвищення якості освітнього процесу, забезпечення професійної стійкості та формування конкурентоспроможного фахівця.

Ключові слова: професійне становлення, майбутні стоматологи, психологічні чинники, професійна готовність, мотивація, саморегуляція, емоційна стійкість.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження психологічних детермінант і закономірностей професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів зумовлена зростанням вимог до якості медичної допомоги та ролі особистісних характеристик лікаря у забезпеченні ефективного лікування та психологічного комфорту пацієнта під час проведення лікарських маніпуляцій. Сучасна стоматологія дедалі більше орієнтується не лише на високий рівень клінічної підготовки фахівців, а й на їхню здатність до конструктивної комунікації з пацієнтами, емоційної врівноваженості, емпатії та професійної відповідальності, що дозволяє збільшити ефективність лікування та мінімізувати ризики за рахунок формування сприятливого середовища та мінімізації тривоги у пацієнта. Умови підвищеної конкуренції в медичній сфері, інтенсивного темпу професійної діяльності та постійного оновлення технологій актуалізують потребу у формуванні психологічно зрілих стоматологів, здатних до саморегуляції, безперервного професійного розвитку та збереження психічного здоров'я впродовж тривалого професійного шляху.

Особливої значущості проблема професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів набуває на етапі їхнього навчання у закладах вищої медичної освіти, коли відбувається інтенсивне формування професійної ідентичності, мотиваційної сфери та

системи ціннісних орієнтацій. Саме в цей період студенти стикаються з високим навчальним і психоемоційним навантаженням, першими клінічними викликами, страхом професійної помилки та відповідальністю за здоров'я пацієнтів. Недостатня увага до психологічних аспектів професійної підготовки може призводити до зниження навчальної мотивації, формування неадекватної професійної самооцінки, підвищеного рівня тривожності та ризику емоційного вигорання ще на ранніх етапах професійного розвитку, що негативно позначається на якості майбутньої стоматологічної практики.

Актуальність обраної теми також визначається потребою інтеграції психологічних знань у систему підготовки майбутніх лікарів-стоматологів з метою підвищення ефективності освітнього процесу та профілактики професійних деформацій. Вивчення психологічних детермінант професійного становлення дозволяє глибше зрозуміти закономірності розвитку особистості майбутнього фахівця, визначити чинники, що сприяють успішній адаптації до професійної діяльності, та окреслити напрями психологічного супроводу студентів-стоматологів. Це, своєю чергою, створює наукове підґрунтя для розробки цілеспрямованих програм психологічної підтримки, спрямованих на формування професійної стійкості, відповідальності та гуманістичної спрямованості майбутніх лікарів, що є необхідною умовою забезпечення високих стандартів сучасної стоматологічної допомоги.

Незважаючи на високий рівень розвитку сучасної стоматології та постійне вдосконалення клінічних технологій, у системі підготовки майбутніх лікарів-стоматологів і надалі зберігається дисбаланс між формуванням професійних знань і навичок та розвитком психологічної готовності до професійної діяльності. Освітній процес у закладах вищої медичної освіти здебільшого орієнтований на оволодіння теоретичними основами та практичними маніпуляціями, тоді як психологічні аспекти професійного становлення залишаються другорядними або фрагментарно представленими в навчальних програмах. У результаті майбутні стоматологи нерідко демонструють недостатню сформованість навичок емоційної саморегуляції, професійної рефлексії та комунікативної компетентності, що ускладнює їхню адаптацію до реальних умов клінічної практики та підвищує ризик професійних труднощів на початкових етапах кар'єри (Кульбашина, 2013).

Проблема ускладнюється тим, що професійна діяльність лікаря-стоматолога пов'язана з постійним психоемоційним напруженням, високим рівнем відповідальності та необхідністю ефективної взаємодії з пацієнтами, які часто перебувають у стані тривоги або страху. За відсутності цілеспрямованого формування психологічних детермінант професійного становлення ці чинники можуть спричиняти зниження професійної мотивації, формування неадекватної професійної самооцінки, розвиток емоційного вигорання та професійних деформацій ще на етапі навчання. Водночас у наукових дослідженнях недостатньо систематизовано психологічні закономірності професійного становлення саме майбутніх лікарів-стоматологів, що обмежує можливості створення ефективних програм психологічного супроводу та оптимізації освітнього процесу з урахуванням особистісних потреб і ресурсів студентів цієї спеціальності.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. У сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових дослідженнях проблема професійного становлення майбутніх фахівців медичного профілю розглядається переважно в контексті формування професійної компетентності, мотивації навчальної діяльності та адаптації до умов клінічної практики. Значна кількість праць присвячена вивченню психологічних аспектів підготовки лікарів загалом, зокрема розвитку комунікативної компетентності, професійної ідентичності, емоційної стійкості студентів медичних спеціальностей. Дослідники наголошують, що ефективність професійної діяльності лікаря значною мірою залежить від рівня сформованості особистісних якостей, здатності до саморегуляції та усвідомлення професійної відповідальності. Водночас у більшості робіт акцент робиться на загальномедичні спеціальності, без достатнього

врахування специфіки стоматологічної діяльності, що має власні психологічні особливості (Гуменюк, 2004).

Питання психологічних детермінант і закономірностей професійного становлення майбутніх стоматологів висвітлювалися у працях багатьох вітчизняних науковців і здебільшого були сфокусовані на окремих аспектах професійного розвитку майбутніх фахівців стоматологічного профілю (Агаркова, 2011; Аксьонов, 2015; Бойків, 2015; Гуменюк, 2004; Гутор, 2015; Кудінов, 2015; Кульбашина, 2013, 2014, 2014; Мруга, 2013; Устименко, 2016).

Так, А. Агаркова розглядає формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів, акцентуючи увагу на ціннісно-моральних і особистісних чинниках професійного становлення (Агаркова, 2011). У дослідженнях О. Гуменюк можна прослідкувати вивчення особливостей організаційно-педагогічних умов професійної підготовки фахівців стоматологічного профілю, що опосередковано впливають на формування їхньої психологічної готовності до професійної діяльності (Гуменюк, 2004). Тандем вітчизняних науковців – Гутор і Бойків – у свої статті аналізують психологічні особливості формування науково-дослідної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів, зосереджуючи увагу на ролі мотивації, рефлексивності та пізнавальної активності (Гутор, Бойків, 2015). Кудінов (2015) розкриває проблему життєвої стратегії особистості як чинника професійного самовизначення й самореалізації, що є значущим для розуміння мотиваційної сфери майбутніх стоматологів (. У свою чергу Кульбашина у своїх дослідженнях обґрунтовує модель формування професійної компетентності майбутнього стоматолога з урахуванням когнітивних (Кульбашина, 2014), діяльнісних та особистісних компонентів (Кульбашина, 2013). Мруга (2013) пропонує структурно-функціональну модель професійної компетентності майбутнього лікаря, що дозволяє розглядати професійне становлення як цілісний багатокомпонентний процес. Устименко (2016) здійснює компонентно-структурний аналіз готовності майбутніх стоматологів до професійної взаємодії, виокремлюючи мотиваційний, когнітивний та особистісний компоненти.

Окремий напрям досліджень зосереджений на аналізі мотиваційної сфери та психоемоційного стану студентів-стоматологів у процесі навчання. У наукових публікаціях висвітлюються питання професійної мотивації, рівня тривожності, стресостійкості та ризику емоційного вигорання на різних етапах фахової підготовки. Результати емпіричних досліджень свідчать про високий рівень навчального та емоційного навантаження у студентів-стоматологів, що зумовлює потребу в розвитку навичок психологічної саморегуляції та підтримки з боку освітнього середовища. Разом із тим такі дослідження часто мають фрагментарний характер і зосереджуються на окремих психологічних показниках, не розкриваючи цілісної системи психологічних детермінант професійного становлення майбутніх стоматологів (Мруга, 2013).

Аналіз наукових публікацій також засвідчує зростання інтересу до проблеми формування професійної ідентичності та комунікативної компетентності майбутніх лікарів у контексті пацієнторієнтованого підходу у медицині. Дослідники підкреслюють важливість розвитку рефлексивності, емпатії та навичок міжособистісної взаємодії як умов підвищення якості медичної допомоги та збереження психічного здоров'я лікаря. Однак попри наявність значної кількості теоретичних і прикладних праць, у науковій літературі відсутній системний аналіз психологічних детермінант і закономірностей професійного становлення саме майбутніх лікарів-стоматологів. Це зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на узагальнення наявних підходів і розробку комплексної моделі психологічного супроводу професійного розвитку студентів-стоматологів.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі та узагальненні психологічних детермінант і закономірностей професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів, а

також у визначенні ролі мотиваційних, емоційно-вольових і особистісних чинників у формуванні їхньої професійної готовності до майбутньої стоматологічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне становлення майбутніх лікарів-стоматологів є складним багатовимірним процесом, у якому тісно переплітаються особистісний розвиток, професійна ідентифікація, формування спеціальних компетентностей та адаптація до високих вимог медичної діяльності. Стоматологічна практика належить до професій типу «людина – людина», де фахівець постійно взаємодіє з пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками в умовах обмеженого часу, високої відповідальності й емоційної напруженості. Саме тому психологічні детермінанти відіграють визначальну роль у процесі становлення майбутнього стоматолога як професіонала, здатного ефективно поєднувати клінічну компетентність із гуманістичним підходом до пацієнта.

Професійне становлення майбутніх стоматологів починається задовго до моменту отримання диплому й включає етапи професійного самовизначення, адаптації до навчальної та клінічної діяльності, формування професійної ідентичності та готовності до самостійної практики. На кожному з цих етапів ключову роль відіграють психологічні чинники, які або сприяють успішному розвитку, або, навпаки, ускладнюють його. До таких чинників належать мотиваційна сфера, рівень професійної спрямованості, емоційна стійкість, здатність до саморегуляції, комунікативні здібності, особливості Я-концепції та професійної самооцінки. Сукупність цих детермінант формує внутрішню готовність майбутнього лікаря-стоматолога до професійної діяльності, визначає якість його навчання та характер ставлення до майбутньої професії.

Однією з провідних психологічних детермінант професійного становлення майбутніх стоматологів є мотивація навчально-професійної діяльності. Вибір стоматології як фаху часто зумовлений поєднанням внутрішніх і зовнішніх мотивів. До внутрішніх належать інтерес до медицини, бажання допомагати людям, прагнення до професійної майстерності та самореалізації. Зовнішні мотиви можуть включати соціальний престиж професії, матеріальну стабільність, очікування родини або можливість приватної практики. Співвідношення цих мотивів істотно впливає на характер професійного становлення: домінування внутрішньої мотивації зазвичай сприяє більш глибокому залученню до навчання, розвитку професійної відповідальності та стійкості до труднощів, тоді як перевага зовнішніх мотивів може зумовлювати формальне ставлення до професійних вимог.

Мотиваційна структура майбутніх стоматологів не є статичною; вона змінюється протягом навчання у закладі вищої медичної освіти. На початкових курсах часто переважає ідеалізоване уявлення про професію, яке може супроводжуватися високими очікуваннями та недостатнім усвідомленням реальних труднощів клінічної практики. Зіткнення з інтенсивним навчальним навантаженням, складними клінічними дисциплінами та відповідальністю за здоров'я пацієнта нерідко призводить до трансформації мотивації. Саме на цьому етапі особливого значення набуває здатність до рефлексії та переосмислення професійного вибору, що дозволяє зберегти внутрішню зацікавленість і сформувати зрілу професійну позицію (Гуменюк, 2004).

Важливу роль у професійному становленні майбутніх стоматологів відіграє емоційна сфера. Стоматологічна діяльність пов'язана з необхідністю працювати з пацієнтами, які часто відчувають страх, біль або тривогу, що створює додаткове емоційне навантаження для лікаря. Уже під час навчання студенти-стоматологи стикаються з емоційно складними ситуаціями, пов'язаними з першими клінічними маніпуляціями, страхом помилок, оцінюванням з боку викладачів і реакціями пацієнтів. Здатність управляти власними емоціями, зберігати психологічну рівновагу та емпатійно взаємодіяти з пацієнтами є необхідною умовою успішного професійного становлення.

Емоційна стійкість і розвиток навичок саморегуляції виступають важливими психологічними закономірностями професійного розвитку майбутніх стоматологів. Студенти, які володіють ефективними стратегіями подолання стресу, демонструють вищу академічну успішність, кращу адаптацію до клінічної практики та нижчий рівень професійного вигорання на ранніх етапах кар'єри. Натомість хронічний стрес, емоційне виснаження та недостатня сформованість саморегуляції можуть призводити до зниження мотивації, тривожності та формування негативного ставлення до професії (Кульбашина, 2014).

Не менш значущою психологічною детермінантою є професійна ідентичність, яка формується поступово в процесі навчання та практичної діяльності. Професійна ідентичність майбутнього лікаря-стоматолога включає усвідомлення себе як представника певної професійної спільноти, прийняття її цінностей, норм і стандартів, а також інтеграцію професійної ролі у власну Я-концепцію. Сформована професійна ідентичність забезпечує внутрішню цілісність особистості, підвищує впевненість у власних професійних можливостях і сприяє довготривалій професійній стабільності.

Процес формування професійної ідентичності у майбутніх стоматологів тісно пов'язаний із розвитком професійної самосвідомості та рефлексії. Студенти, здатні критично оцінювати власні дії, аналізувати помилки та робити висновки для подальшого розвитку, швидше досягають професійної зрілості. Рефлексивність дозволяє не лише вдосконалювати клінічні навички, але й осмислювати етичні аспекти стоматологічної діяльності, що є надзвичайно важливим у контексті довіри між лікарем і пацієнтом.

На підставі узагальнення результатів вивчення ролі і значення науково-дослідної компетентності у формуванні майбутніх фахівців-стоматологів (Гутор, Бойків, 2015) нами були визначені ключові психологічні детермінанти (чинники) професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів:

– мотиваційна спрямованість і домінування внутрішніх мотивів професійної діяльності;

– емоційна стійкість і здатність до саморегуляції в умовах стресу;

– сформованість професійної ідентичності та рефлексивності;

– розвиток комунікативних здібностей і емпатії;

– адекватна професійна самооцінка, впевненість у власних фахових компетентностях.

У процесі професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів важливе місце посідають комунікативні здібності. Стоматолог повинен уміти встановлювати контакт із пацієнтами різного віку, соціального статусу та психологічного типу, пояснювати складні медичні питання зрозумілою мовою, знижувати рівень тривоги та формувати довірливі відносини. Формування комунікативної компетентності починається ще під час навчання й залежить від особистісних якостей студента, а також від освітнього середовища, яке або стимулює розвиток міжособистісних навичок, або зводить навчання до суто технічного засвоєння знань.

Психологічні закономірності професійного становлення майбутніх стоматологів виявляються у взаємозв'язку між особистісним розвитком і професійною підготовкою. Зокрема, зростання рівня професійної компетентності супроводжується змінами в Я-концепції студента, підвищенням відповідальності та усвідомленням етичних аспектів діяльності. На ранніх етапах навчання переважає орієнтація на зовнішні вимоги та оцінки, тоді як на старших курсах і під час інтернатури зростає значущість внутрішніх стандартів якості та професійної саморегуляції.

Для наочного узагальнення психологічних детермінант професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів доцільно звернутися до таблиці 1, що відображає їхній зміст і вплив на професійний розвиток (сформовано автором за Кульбашина, 2014).

Таблиця 1.

Психологічні детермінанти професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів

Психологічна детермінанта	Зміст	Вплив на професійне становлення
Мотивація	Внутрішні та зовнішні мотиви вибору професії	Визначає стійкість професійних намірів і залученість у навчання
Емоційна стійкість	Здатність керувати емоціями та стресом	Сприяє адаптації до клінічної діяльності
Професійна ідентичність	Усвідомлення себе як стоматолога	Забезпечує професійну зрілість
Комунікативні здібності	Навички взаємодії з пацієнтами	Підвищують ефективність лікування
Рефлексивність	Аналіз власної діяльності	Сприяє професійному самовдосконаленню

Подані у таблиці основні психологічні детермінанти професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів свідчать про комплексний і багатофакторний характер цього процесу, у якому ключову роль відіграє взаємодія мотиваційних, емоційних та особистісних чинників.

Мотивація визначає стійкість професійного вибору та рівень залученості здобувача вищої медичної освіти до навчально-професійної діяльності, формуючи внутрішню готовність до подолання труднощів фахової підготовки.

Емоційна стійкість забезпечує здатність ефективно функціонувати в умовах підвищеного психоемоційного навантаження та є необхідною передумовою адаптації до клінічної діяльності.

Професійна ідентичність сприяє усвідомленню себе як суб'єкта медичної практики, інтеграції професійної ролі в структуру особистості та досягненню професійної зрілості.

Комунікативні здібності виступають важливою умовою налагодження ефективної взаємодії з пацієнтами, що безпосередньо впливає на якість лікувального процесу та рівень довіри до лікаря.

Рефлексивність, у свою чергу, забезпечує здатність до аналізу власної діяльності, усвідомлення професійних помилок і потреб у самовдосконаленні.

Таким чином, сукупність зазначених психологічних детермінант формує цілісну основу професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів і визначає їхню готовність до ефективної, відповідальної та психологічно стійкої професійної діяльності (Устименко, 2016).

Важливою закономірністю професійного становлення є те, що розвиток психологічних детермінант відбувається нерівномірно. Наприклад, технічні навички та теоретичні знання можуть формуватися швидше, ніж емоційна зрілість або професійна самосвідомість. Це зумовлює необхідність цілеспрямованої психологічної підтримки студентів-стоматологів, особливо на етапах переходу від теоретичного навчання до клінічної практики.

Професійне становлення майбутніх лікарів-стоматологів також пов'язане з розвитком відповідальності та етичної свідомості. Усвідомлення наслідків власних рішень для здоров'я пацієнта формує особливий тип професійної відповідальності, який поєднує правові, моральні та психологічні аспекти. Формування цієї якості потребує не лише знань етичних

кодексів, але й розвитку емпатії, моральної рефлексії та здатності до співпереживання (Кульбашина, 2013).

На підставі узагальнення результатів монографічного дослідження І. Кудінова (Кудінов, 2015) нами були визначені основні психологічні труднощі, з якими стикаються майбутні стоматологи у процесі професійного становлення:

- страх помилок і відповідальності за результат лікування;
- високе навчальне та емоційне навантаження;
- невпевненість у власних професійних можливостях;
- складнощі комунікації з пацієнтами та викладачами;
- ризик емоційного вигорання на ранніх етапах кар'єри.

Подолання зазначених труднощів можливе за умови створення сприятливого освітнього середовища, яке поєднує високі академічні стандарти з психологічною підтримкою студентів. Психологічний супровід, тренінги з розвитку саморегуляції та комунікативних навичок, а також рефлексивні форми навчання можуть суттєво підвищити ефективність професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів (Агаркова, 2011).

Взаємозв'язок між психологічними детермінантами та етапами професійного становлення майбутніх стоматологів можна простежити в динаміці розвитку їхніх особистісних якостей. На початкових етапах ключову роль відіграє мотивація та адаптація до навчального процесу, на середніх – формування професійних умінь і емоційної стійкості, а на завершальних – інтеграція професійної ідентичності та готовність до самостійної діяльності.

Таким чином, психологічні детермінанти і закономірності професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів утворюють цілісну систему, в якій особистісний розвиток і професійна підготовка взаємно зумовлюють одне одного. Успішне професійне становлення можливе лише за умови гармонійного розвитку мотиваційної, емоційної та когнітивної сфер особистості студента, а також формування зрілої професійної ідентичності. Усвідомлення значущості психологічних чинників у підготовці майбутніх стоматологів відкриває перспективи для вдосконалення освітніх програм і створення умов, що сприятимуть формуванню компетентних, емоційно стійких і гуманістично орієнтованих фахівців.

Висновки і перспективи подальших розвідок. За результатами теоретичного аналізу психологічних детермінант і закономірностей професійного становлення майбутніх лікарів-стоматологів встановлено, що цей процес має системний, поетапний і динамічний характер та визначається взаємодією мотиваційних, емоційно-вольових і особистісних чинників. Професійне становлення студентів-стоматологів не зводиться лише до накопичення спеціальних знань і технічних навичок, а передбачає формування професійної ідентичності, здатності до емоційної саморегуляції, розвитку рефлексивності та відповідального ставлення до професійної діяльності. Доведено, що домінування внутрішньої професійної мотивації, адекватна професійна самооцінка й емоційна стійкість створюють психологічне підґрунтя для успішної адаптації до навчально-клінічної діяльності та підвищення рівня професійної готовності майбутніх лікарів-стоматологів.

Отримані результати дозволяють дійти висновку, що ефективне професійне становлення майбутніх лікарів-стоматологів можливе за умови цілеспрямованої інтеграції психологічного компоненту в систему фахової підготовки. Урахування психологічних закономірностей професійного розвитку сприяє не лише підвищенню якості освітнього процесу, а й профілактиці емоційного вигорання та професійних деформацій на ранніх етапах кар'єри. Застосування психологічно орієнтованих освітніх підходів, розвиток навичок саморегуляції, комунікативної компетентності та професійної рефлексії створюють умови для формування конкурентоспроможного, емоційно зрілого й соціально відповідального лікаря-стоматолога, здатного забезпечувати високі стандарти сучасної стоматологічної допомоги.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Агаркова, А. О. (2011). *Формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у вищих навчальних закладах* [Автореферат дис. ... канд. пед. наук]. Київ. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/items/c7076659-a4c8-4135-9242-8e34bc64c876>
- Гуменюк, О. М. (2004). *Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки молодших спеціалістів стоматологічного профілю* [Дис. ... канд. пед. наук; 13.00.04]. Київ. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/download/5987/5998>
- Гутор, Н. С., & Бойків, А. Б. (2015). Психологічні особливості та науково-дослідна компетентність у формуванні майбутніх лікарів-стоматологів. *Медицина освіти*, (3), 138–139.
- Кудінов, І. О. (2015). *Стратегія життя особистості як фактор розвитку суспільства* [Монографія]. Запоріжжя: КСК-Альянс. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/8efd8d18-cd0b-4f38-b9fd-49f9d743d78b/content>
- Кульбашина, Я. А. (2014). Модель формування професійної компетентності майбутнього стоматолога. *Educological Discourse*, 2(6), 124–128. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/125>
- Кульбашина, Я. А. (2014). Формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології: міжнародний аспект. *Вища освіта України*, (2), 67–73.
- Кульбашина, Я. А. (2013). Принцип безперервності освіти у формуванні професійної компетентності майбутніх стоматологів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 3–4, 85–89.
- Скрипник, І., Кульбашина, Я., & Захарова, В. (2019). Future doctors' professional competence formation in medical universities with innovative pedagogical technologies. *Open Journal of Social Sciences*, 7(3), 231–242. URL: <https://doi.org/10.4236/jss.2019.73020>
- Скрипник, І., & Кульбашина, Я. (2020). Basic principles of praxeological competence formation in future masters of dentistry. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, SR_5(38). URL: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2020.212893>
- Скрипник, І., & Кульбашина, Я. (2021). The model of praxeological competence formation in future masters of dentistry. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, SR_1(40). URL: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2021.224463>
- Мруга, М. Р. (2013). Структурно-функціональна модель професійної компетентності майбутнього лікаря як основа діагностування його фахових якостей [Автореферат дис. ... канд. пед. наук].
- Устименко, Ю. С. (2016). Компонентно-структурний аналіз феномену «готовність майбутніх стоматологів до професійної взаємодії». *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*, 2(2), 112–114. URL: https://lib.duan.edu.ua/images/PDF/diser/diser_41.pdf

REFERENCES

- Aharkova A.O. Formuvannia profesiino-etychnoi kultury maibutnikh likariv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Formation of professional and ethical culture of future doctors in higher educational institutions]: avtoref. dys. ... kand.ped.nauk. Kyiv, 2011. 21s.
- Humeniuk O.M. Orhanizatsiino-pedahohichni umovy profesiinoi pidhotovky molodshykh spetsialistiv stomatolohichnoho profilu [Organizational and pedagogical conditions for professional training of junior specialists in dentistry]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2004. 259 s.
- Hutor N.S., Boikiv A.B. Psykholohichni osoblyvosti ta naukovo-doslidna kompetentnist u formuvanni maibutnikh likariv-stomatolohiv [Psychological characteristics and research competence in the formation of future dentists]. *Medychna osvita*. 2015. № (3). S. 138-139.
- Kudinov I.O. Stratehiia zhyttia osobystosti yak faktor rozvytku suspilstva: monohrafiia [Individual life strategy as a factor in the development of society]. Zaporizhzhia: KSK-Alians, 2015. 180 s.
- Kulbashyna Ya.A. Model formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho stomatoloha [Model of formation of professional competence of a future dentist]. *Medychna osvita*. 2014. № 1. S. 124-128
- Kulbashyna Ya.A. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv u haluzi stomatolohii: mizhnarodnyi aspekt [Formation of professional competence of future specialists in dentistry: an international aspect]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2014. №2. S. 67-73.
- Kulbashyna Ya.A. Pryntsyp bezperervnosti osvity u formuvanni profesiinoi kompetentnosti maibutnikh stomatolohiv [The principle of continuity of education in the formation of professional competence of future dentists.]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*. 2013. Vyp. 3-4. S. 85-89.
- Mruha M.R. (2013) Strukturno-funktsionalna model profesiinoi kompetentnosti maibutnoho likaria yak osnova diahnostuvannia yoho fakhovykh yakosteï [Structural and functional model of professional competence of a future doctor as a basis for diagnosing his professional qualities]. URL: <https://surli.cc/atjxd>
- Ustymenko Yu.S. Komponentno-strukturnyi analiz fenomenu «hotovnist maibutnikh stomatolohiv do profesiinoi vzaïemodii [Component-structural analysis of the phenomenon of "readiness of future dentists for professional interaction"]. *Visnyk KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho*. 2016. Vyp. 2, Ch. 2. S. 112-114.

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS AND PATTERNS OF FUTURE DENTISTS'
PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Oleksandr Levko

PhD Student at the Department of
Developmental and Pedagogical Psychology,
Rivne State University of Humanities,

 <https://orcid.org/0009-0004-3672-0381>

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi25.475

Abstract. *The paper examines the psychological factors that shape the process of professional development of future dentists during their professional training. It is emphasized that becoming a dental professional is not limited to acquiring specialized knowledge and practical skills but represents a complex personal and professional process involving the formation of motivational*

orientation, emotional balance, self-regulation abilities, and awareness of one's professional role. Particular attention is given to professional motivation, psychological resilience, reflexivity, and communicative readiness as essential prerequisites for effective future dental practice.

The study summarizes contemporary scientific approaches to understanding the psychological regularities of professional development of dental students at different stages of education in higher medical institutions. It is demonstrated that insufficient development of psychological components of professional training may hinder adaptation to educational and clinical activities, reduce professional confidence, and contribute to emotional exhaustion. The paper concludes that the systematic integration of psychologically oriented approaches into dental education is necessary to improve the quality of the educational process, ensure professional stability, and support the formation of a competitive and psychologically mature dental specialist.

Key words: *professional development, future dentists, psychological factors, professional readiness, motivation, self-regulation, emotional resilience.*

Стаття надійшла до редакції 12.12.2025 р.